

Fantastični motivi u djelima Začarano ogledalo i Ispovijed Frana Galovića

Čop, Lea

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:122716>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

Lea Čop

Fantastični motivi u djelima *Začarano ogledalo* i
Ispovijed Frana Galovića

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2018

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

Lea Čop
JMBAG:
0009070860

Fantastični motivi u djelima *Začarano ogledalo i
Ispovijed* Frana Galovića

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Goran Kalogjera

Rijeka, 2018

SADRŽAJ

| | |
|---|----|
| 1. UVOD..... | 1 |
| 2. BIOGRAFIJA FRANA GALOVIĆA..... | 3 |
| 3. GALOVIĆEVO KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO | 4 |
| 3.1 LIRIKA..... | 4 |
| 3.2 DRAMA | 5 |
| 3.3 PROZA | 6 |
| 4. GALOVIĆEV PRIPOVJEDAČ..... | 8 |
| 5. FANTASTIČNI MOTIVI U ZAČARANOM OGLEDALU | 10 |
| 6. TRIJUMF FANTASTIČNOG U ISPOVIJEDI | 11 |
| 7. FANTASTIKA KROZ VRIJEME I PROSTOR U GALOVIĆEVOJ PROZI..... | 13 |
| 7.1 MOTIV OGLEDALA | 13 |
| 7.2 GALOVIĆEV KRAJOLIK | 14 |
| 8. ZAKLJUČAK | 16 |
| POPIS KORIŠTENE LITERATURE | 17 |

SAŽETAK

Kako bismo uspješno naveli najvažnije odrednice opusa Frana Galovića, važno je smjestiti ga u povijesni kontekst hrvatske književnosti, proučiti kulturne i političke uvjete u kojima je živio i pisao te priznati da su ga pri stvaranju njegove lirike, drame i proze inspirirali utjecajni pisci svjetske književnosti. Valja proučiti modernističkog pripovjedača kojega oblikuje u svojim pripovijetkama zato što će nas on voditi kroz najvažniju temu ovoga završnog rada, a to su fantastični elementi, odnosno motivi koji su uvelike obilježili Galovićevo prozno stvaralaštvo. Taj bajkoviti, mistični sloj u njegovim je djelima dočaran karakterističnim motivima; konkretno kod ovoga pisca najupečatljiviji jest u tom kontekstu motiv ogledala o kojemu će također biti riječi. Također, valja spomenuti Galovićev prostor i vrijeme; pouzdanost u nizanje prirodnog slijeda događaja dovedena je u pitanje u trenu kada pisac piše o unutrašnjosti i svijesti svojih junaka, što ćemo prikazati na primjeru njegove dvije najpoznatije pripovijetke *Začarano ogledalo* i *Ispovijed*.

KLJUČNE RIJEČI:

Fran Galović, modernistički pripovjedač, fantastični elementi, motiv ogledala, Galovićev prostor i vrijeme, *Začarano ogledalo*, *Ispovijed*.

1. UVOD

Ukoliko uzmemo godinu 1891/1892., odnosno pojavu poezije Antuna Gustava Matoša i Janka Leskovara kao početak razdoblja hrvatske moderne, a godinu 1914. označimo kao njezin kraj, tada Frana Galovića možemo nazvati suvremenikom i sudionikom zrelog modernizma (Šicel 2003: 5).

Jedanaest plodnih godina je pisao Fran Galović. Organizirano je navodio bitne detalje u djelima koja je pisao, primjerice broj i trajanje prizora, opseg dijaloga, podjelu uloga ako se radilo o drami (Kuzmanović 1999: 7). Godine 1940. Galovićev obožavatelj i prijatelj Julije Benešić priređuje njegova sabrana djela za tisak (Dolenc Dravski 1994: 11). Smatra se kako je Galović instinktivno bilježio i činio skice svojih pjesama kada bi se osjetio inspiriran, a kasnije bi doradivao i brusio svoje stihove do savršenstva *jer – ruku na srce – stihovi su mu kristalno čisti, izbrušeni kao najdragocjeniji briljant, odmjereni, majstorski uslojeni, bez jalovine i balasta* (Dolenc Dravski 1994: 12).

Godine 1925. Miroslav Krleža je u *Književnoj republici* objavio Galovićevu kajkavsku zbirku, a naposljetku je i sam napisao zbirku pjesama na kajkavskom *Balade Petrice Kerempuha* koje su ostavile veliki trag u hrvatskoj književnosti 20. i 21. stoljeća (Skok 2003:43). Krleža je prepoznao u Franu Galoviću *autentičnog kajkavskog pjesnika, zapravo začetnika i prvaka toga pjesništva* (Skok 2003: 62).

Galović je svakako prvi modernistički kajkavski pjesnik, prvi kajkavac koji je „duh vremena“ i stilski kompleks oprimjerio u konceptualno osmišljenoj i idejno zaokruženoj (na žalost ne i zgotovljenoj) zbirci (Skok 2003: 44).

Često je Galović, što iščitavamo posebice iz njegovih kajkavskih pjesama, bio pod teretom osamljenosti te mu je bilo teško uspostaviti intimnu komunikaciju sa sobom i drugima oko sebe (Skok 1997: 18). Samoću u ovome kontekstu ne moramo shvatiti kao nešto u potpunosti negativno ili loše; upravo je ona ta koja je ovome piscu, kao i mnogima drugima, omogućila neprekidan dijalog preko najvrijednije ostavštine - slova na papiru.

On je pisac koji sa svojim pripovijetkama *Začarano ogledalo* i *Ispovijed* te sa dijelom kajkavske zbirke pjesama *Z mojih bregov* negira lažnu cjelovitu modernističku sliku idiličnog, harmoničnog svijeta i života; razbija ju konstantnim previranjima između zbilje i mašte,

odnosno fikcije i faksije, razbija tradicionalnu strukturu pripovijedanja u prozi te se upušta u unutrašnja prostranstva čovjeka (Šicel 2003: 7).

2. BIOGRAFIJA FRANA GALOVIĆA

Fran Galović, sin jedinac Stjepana i Dore, rođen je 20. srpnja 1887. godine u selu nedaleko od Koprivnice Peterancu. Nakon završetka osnovne škole u rodnom mjestu odlazi u Zagreb gdje je polazio donjogradsku gimnaziju. Godine 1906. je maturirao te potom upisao slavistiku na Zagrebačkom sveučilištu. Nakon prva tri semestra studiranja u Zagrebu, četvrti je studirao u Pragu zbog studentskog štrajka, a peti, šesti, sedmi i osmi semestar uspješno završava u Zagrebu.

Od 1909-1910. godine Galović je služio vojni rok. Tri godine nakon, 1913. stupa u profesorsku službu, prvo kao zamjenik namjesnog učitelja, a potom kao namjesni učitelj realne gimnazije u Zagrebu.

Radi izbijanja prvoga svjetskog rata pozvan je u vojsku te pogiba 26. listopada 1914. godine na bojištu u Mačvi. Na taj isti dan, ne znajući da će umrijeti, pisao je prijatelju Milanu Ogrizoviću:

„Čovjek bi čisto volio umrijeti u ovako sunčan dan.“ (Solar 1966: 283)

U šesnaestoj godini života počeo je pisati pjesme i prozu te je najprije surađivao u listu *Pobratim*, a potom objavljuje radove u mnoštvu novina i časopisa. Neki od njih su *Mlada Hrvatska*, *Hrvatsko pravo*, *Hrvatska smotra*, *Suvremenik*, *Sutla*, *Vijenac*, *Prosvjeta* te *Književne novosti*.

Miran, suzdržan, ne naročito društven te blag pisac koji je vrijeme najradije provodio u očevu vinogradu napisao je oko stotinjak pjesama. Njegove najpoznatije pripovijetke su *Začarano ogledalo* i *Ispovijed*, a osim njih napisao je i pripovijetke *Marica*, *Genoveva*, *Suputnik*, *Roman zidnog kalendara*, *Jesenje magle*, *Robijaš* i *Svekar*. Poznatiije napisane Galovićeve drame su *Tamara* i *Pred smrt*, ali valja spomenuti i *Grijeh*, *Mors regni*, *Pred zoru*, *Marija Magdalena* i *Mati*. Osim navedenog bavio se i kritikom (Solar 1966: 284).

3. GALOVIĆEVO KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO

Fran Galović je iza sebe ostavio bogat opus. U svega desetak godina književnog rada djela mu obuhvaćaju preko dvije tisuće stranica. Bio je kritičan prema vlastitim radovima te su mu se mnogi pokušaji ostvarenja književne produkcije izgubili u nacrtima i početničkim vježbama stvaranja. Istaknuo se u području lirike, drame i proze, a ponešto slabije i kritičarskim radom.

3.1 LIRIKA

Za početak ću spomenuti Galovićevu liriku, odnosno zbirku pjesama *Mrtvi san*. Ova zbirka nije ugledala svijetlo dana za vrijeme piščeva života, ali je Julije Benešić uvrstio u svoje izdanje pjesme iz te zbirke pod nazivom *Neizdana zbirka pjesama*. Tek kasnije zbirka je dobila naziv *Mrtvi san* radi saznanja da ju je sam Galović htio tako nazvati. Benešić je također objavio izbor pjesmama iz relativno kasnog razdoblja Galovićevog stvaralaštva (od 1911. godine pa do smrti) pod nazivom *Posljednje pjesme*. Ovaj dio opusa sadržava, za početak, ciklus od 15 sonata *Španjolska romanca*, a čine ga pjesme *Tajna*, *Stara slika*, *Osveta*, *Griješna ljubav* te *Zrcalo*. Godine 1912. Galović je za vrijeme ljetnih praznika posjetio Italiju, što ga je ponukalo da napiše ciklus od 12 sonata pod nazivom *Četiri grada* pošto je pet od tih soneta posvećeno Veneciji, dva su posvećena Padovi, dva Vicenzi te dva Raveni, a posljednji je epilog kao povratak s puta. Također je napisao ciklus od 12 pjesama pod nazivom *Antinojeva smrt*.

Zbirka kajkavskih pjesama *Z mojih bregov* jest značajna za hrvatsku pjesničku povijest zato što je 1850. godine Bečkim dogovorom kajkavski jezik izgubio status službenog književnog jezika te on postaje dijalektom, a tom pjesmaricom se kajkavski izraz ponovno uvodi u hrvatsku književnost (Dolenc Dravski 1994: 15). Zbirka se smatra nedovršenom zato što je nastala neposredno prije povijesnih, društvenih, političkih potresa uslijed kojih i sam Galović biva pozvan na ratište. Krizu, odnosno promjenu u piščevu duhu uzrokovanu strahom jasno možemo doživjeti i iščitati kroz njegove pjesme; one napisane oko 1914. godine odišu potpuno drugačijim, mračnijim motivima od ranijih razigranih i prpošnih pjesama.

Ciklus pjesama *Z mojih bregov* pisan je podravskom kajkavštinom, specifičnim govorom Galovićeva rodnog Peteranca koji je razlikuje od zagrebačke i književne kajkavštine. Ove pjesme su pretežito nastale za vrijeme već spomenutih piščevih boravljenja u vinogradu za vrijeme ljetnih praznika godine 1913. i 1914. Pjesme su zapisane u malu bilježnicu olovkom

gdje je Galović označio naslove pjesama koje nažalost nije uspio dokraja napisati. Zbirka je podijeljena u cikluse *Pramalet*, *Leto*, *Jesen*, *Zima*. Od trideset zamišljenih pjesama, Galović je u potpunosti napisao dvadeset i dvije (Solar 1966: 289-292).

3.2 DRAMA

Fran Galović napisao je sedamnaest dovršenih drama, a jedanaest dramskih skica je ostavio iza sebe. Julije Benešić je Galovićevo dramsko stvaralaštvo podijelio u sveske; prvi svezak *Drama* (1903-1906) čini 13 drama od kojih se ističu *Tamara* i *Grijeh*. U drugom se svesku (1907) od 5 drama ističe *Mors regni*, a cijeli je treći svezak (1908) okupirala drama *Mati*. Četvrti svezak (1908-1911) čini šest drama među kojima se ističe drama *Sodoma*, a posljednji peti svezak (1912-1913) čine drame *Marija Magdalena* i *Pred smrt* te početak *Mrtvačkog plesa* (Senker 2003: 11).

Dramu *Tamara* napisao je Galović po uzoru na Ljermontovljevu pjesmu *Demon*. Glavna junakinja jednako je pogubna u pjesmi i u drami; zalutali prolaznici koji su u potrazi za skloništem dođu u Tamarinu kulu. Ona im daje sebe na jednu noć nakon koje ih, zato što su nedostojni njene ljubavi, baca u rijeku Terek. Jedan putnik imena Aren ju razočara zato što od njega očekuje više od ostalih, a on ispada kao i svi ostali muškarci; napija se te joj priznaje ljubav prema drugoj te ga ona pošalje u smrt. Tamara, zavodnica i ubojica, definitivno odgovara opisu i kalupu femme fatale, privlačne antijunakinje koja se neprestance koleba između dobra i zla (Senker 2003: 15).

Drama *Mati* sastoji se od pet činova. U početku nas Galović smješta u opuštenu, seosku atmosferu u kojoj se suseljani dovikuju preko plotu, a kraj se odvija u seoskoj krčmi smrću Marka, Jelina ljubavnika, kojega je ubio njen bivši muž Ivo (Senker 2003: 13).

Drama *Sodoma* sastoji se od dva čina (posljednji treći nažalost nije pronađen u Galovićevoj ostavštini) pisana je zagrebačkom kajkavštinom. Glavnu radnju čini drama oko neplaćene stanarine, odnosi u obitelji Gregorić (njegovo kockanje i pijančevanje) te zarađivanje žene Zlate za cijelu obitelj (Senker 2003:14).

Jednočinka *Pred smrt* u samom naslovu sadrži Galovićevu vječnu opsesiju. Smrt je česti motiv u njegovom cjelokupnom opusu. Konkretno u ovoj drami smrt ima spiritualno i fizičko lice. Fizičko pokazuje u tijelu Markove umrle žene, a spiritualno u pojavi Neznanke. Kroz dramu se govori kako bi Marko mrtvu ženu trebao zamijeniti živom, o raspadanju tijela,

seciranju mrtvaca. Naposljetku, ulaskom mistične Nezanke u sobu po noći, dolazimo u sferu spiritualnoga. O smrti se tada promišlja kao o nečem uzbudljivom, tajanstvenom, primamljivom, kao o novom putovanju po bijeloj, čistoj cesti. Simbolički, Galović ubija Marka na vratima; on se ruši preko praga te tako ostaje „ovdje“, ali i prelazi „ondje“.

3.3 PROZA

Prozni opus Frana Galovića čine pripovjedne crtice, pripovijetke i novele. Prve radove mu obilježava romantično, idilično raspoloženje, a kasnije, posebice što se tiče stila i pripovijedanja, djela mu opisujemo kao realističko-naturalistička te modernistička. Oba obilježja u piscu su budila inspiraciju paralelno (Skok 1997:22).

U pripovijetci socijalne tematike *Suputnik* Galović se koristi simbolističkim metaforama, likom dvojnika glavnoga lika, crnoga čovjeka, alter egom, što upućuje na korištenje novih tehnika i na novi pogled na realnost na kojemu gradi svoje nadolazeće pripovijetke *Začarano ogledalo* i *Ispovijed*.

U ožujku 1912. godine Galović je započeo pisati pripovijetku *Začarano ogledalo* (prvotnog naziva *Začarano zrcalo*) te ju je dovršio već u travnju. Za to djelo mu je dodijeljena posebna nagrada Matice hrvatske. U tom tonu valja spomenuti i pripovijetku *Ispovijed* napisanu 1914. godine. U njima se Galović, htjedeći predstaviti složeniju svijest junaka iz građansko-intelektualne sredine, koristio modernističkim tendencijama. One predstavljaju odmicanje od seljačko-socijalne i regionalne tematike i problematike te od realističko-naturalističke poetike, a usmjerene su prema građansko-intelektualnoj sredini koju je Galović prikazao koristeći se modernim tehnikama pisanja (Skok 1997: 24).

Dok su likovi u realistično-naturalističkoj poetici bili smješteni u određeni društveni kontekst, psihologiju sredine, moral, u ovome drugome modernističkome području dešava se suprotno; likovi ne samo da su smješteni u neku nasumičnu sredinu, već iz nje bježe u vlastiti svijet, u san, imaginarno, fantastično u nadi i želji da spoznaju sebe i otkriju viši smisao života. Kako bi uvjerljivo dočarao svijest takvih likova Galović se morao služiti pripovjednim inovativnim formama korištenim u svjetskoj književnosti: unutaršnjim monologom, tehnikama toka svijesti, ich-formom, nizovima asocijacija, imaginarnim i fantastičnim motivima i konstrukcijama itd. (Skok 1997: 26).

Usputno je Galović pisao i kritičke članke koje bismo mogli protumačiti kao nedorečene i neobrazložene osvrte ili pamflete. Unatoč tome, neki od radova sa toga područja pokazuju autorovu sposobnost uživljanja u tuđi pjesnički svijet te nam nudi vlastite ideje o književnom stvaranju. Neke od vrijednih kritika su „*Aleksandrov*“ (1908), „*Izabrane pjesme dra Ante Kovačića*“ (1909), *Vojnovićeva Gospođa sa suncokretom*“ (1912) (Solar 1966: 294).

4. GALOVIĆEV PRIPOVJEDAČ

U većini proznih dijela Frana Galovića susrećemo se sa pripovjedačem koji nije zakoračio u svijet priče. Pripovjedač ima određenu zamisao o priči te nam ju želi prikazati sa svoga sveznajućega stajališta. Ponekad se samo u njegovoj prozi javlja pripovjedač-sudionik.

Tipična je za Galovićeve pripovjedača njegova opsjednutost te već u najranijim novelama primjećujemo takvoga, primjerice u noveli *Nesreća* (1908). Radnju, odnosno glavni događaj *Nesreće* nam prvo prepričava sveprisutni i nadređeni objektivni pripovjedač koji interpretira građu te kontrolira komentare. Zatim se događaji u noveli rekapituliraju posredstvom pripovjedačeve snene svijesti što upućuje na subjektivizam i nadrealističke karakteristike. Postoji i treći sloj priče koji se bavi istim događajem na način sažetih dijaloga par pripovjedača-naratora. Pripovjedač je u ovoj noveli dakle iznad lika, pretežito objektivnog stajališta prema stvarnosti, no njegove su uloge podvojene i blago sumnjamo u njihovo sveznanje (Detoni Dujmić 1988: 42).

Valja spomenuti i *Jesenje magle* (1912) u kojima također stječemo opći dojam objektivnog pripovjedača, ali o ključnom događaju priče saznajemo dva puta (prvo ga pripovjedač samo naznačuje, a onda naglo utihne) na osnovi halucinacije glavne junakinje djela.

U pripovijesti *Svekar* (1912) glavni je događaj najprije obrađen u redovnom fabularnom sloju, a zatim se obrađuje u svijesti glavne junakinje poput ubrzanog flash-backa. Pojavljuje se sumnja u autoritet sveznajućeg pripovjedača te se tako naslućuje tehnika unutrašnjeg monologa. Priča tako završava tokom halucinantnih slika proteklih zbivanja kroz svijest žene koja je na samrti (Detoni Dujmić 1988: 43).

Godine 1913. Galović piše dužu pripovijest *Začarano ogledalo* koja ima stvarnosni te fantazijski narativni sloj. *Igra s osobom i perspektivom naratora dovela je Galovića ovoga puta na tlo fantastike* (Detoni Dujmić 1988: 44). Pripovjedačem u ovom slučaju upravljaju psihički i emocionalni impulsi, nikako logički. Fantastični su bez početka i kraja, odvijaju se sami za sebe, traju predugo, a naposljetku završe naglo i neizvjesno. Na kraju pripovijesti ne znamo je li jedini junak umro razbivši ogledalo ili se probudio ili je ušao u svijet sna zato što radnja završava naglim mukom pripovjedača. Vidljiv je ovdje utjecaj Galovićevih uzora; Wildea, Poea, Hamsuna te posebice Maeterlincka koji su utjecali na piščevu inspiraciju te utemeljenje posebne naratološke vještine.

Tek je u posljednjoj pripovijesti *Ispovijed* (1914) provedeno potpuno srastanje pripovjedača sa junakom. Glavnim junakom ovoga djela vladaju snažne nejasne sile koje njegovu ispovijed pretvaraju u *monološko nizanje halucinantnih slika podrijetlom iz svijesti automatiziranog junaka koji ne može uspostaviti vlast nad sobom* (Detoni Dujmić 1988: 46). On jest promatrač raslojavanja svoje osobnosti, a muči ga zagonetna sjena koja ga prati i koja u njemu budi agresivnost.

Galovićev pripovjedač ne može ovladati *spoznajnim kategorijama* (Detoni Dujmić 1988: 48) radi unutarnjih razloga te se zato doima kako informacije o priči iznosi tek djelomično ili čak krivo. Generalno, možemo reći kako pripovjedač u djelima Frana Galovića ima više osobnosti; dok s jedne strane djeluje, sa druge samo gleda; dok jedno ispovijeda, drugo ironizira te dok jedno ubija, drugo ljubi. Iz tog su razloga i perspektive njegova izlaganja višeslojne, međutim jedna stvar je zajednička glavnim likovima njegovih djela; muči ih nemoć samoispunjenja (Detoni Dujmić 1988: 53).

5. FANTASTIČNI MOTIVI U ZAČARANOM OGLEDALU

U *Začaranom ogledalu* čitamo o tjeskobi Marcela Petrovića, pasivnoga lutalaca kroz nestvarno što je potaknuto neobjašnjivom smrću njegove Beatrice. To je uvelike pospješilo uporabu fantastičkih izvora i motiva. Nezbilja postaje jedina stvarnost, a priču koja nalikuje snu čine scene koje se nižu bezvremenski i asocijativno. U ovome se djelu snaga fantastičnog označuje kao „nešto“ te je imenovana kao „neki glas“, „glasovi koji donose smrt“, „okrutna sila“, „gluhi korak“, „nepomično oko“, „mukli uzdah“ (Detoni Dujmić 1988: 51).

Bitan motiv u Galovićevim djelima za spomenuti jest i motiv bezrazložnog putovanja, odnosno traženja ili bježanja od sebe samoga. Pa tako već spomenuti Marcel Petrović iz *Začaranog ogledala putnik je po bespuću nekog zagrobnog svijeta* (Detoni Dujmić 1988: 53), dok primjerice u njegovoj drugoj pripovijetci *Ispovijed* „ispovjedatelj“ luta gradom ili putuje fantomskim vlakom.

Sam je Galović za ovo svoje djelo rekao kako je on sa glavnim junakom Marcelom Petrovićem proživljavao sve što je i on u toj teškoj noći između svoja dva lica. Htio je ovom pripovijetkom *podati fantastičnu sliku prelaza iz života u smrt* (Skok 1997: 26). Simbol i jednoga i drugoga, života i smrti, htio je prenijeti pomoću ogledala, premda nam naposljetku pisac nije htio otkriti tajnu što je ogledalo, a što prava slika, što san, a što java zato što pravog odgovora na to nema.

Fantastika dominira u osam poglavlja djela nakon početna dva, naizgled realistična poglavlja. Ostaje diskutabilno je li ovo pripovijest o prelasku života u smrt ili smrti u novi život prepun mašte i fantastike.

6. TRIJUMF FANTASTIČNOG U ISPOVIJEDI

Struktura *Ispovijedi* bazirana je na nizanju toka snovitih slika svijesti (Detoni Dujmić 1988: 54); glavni lik svoju unutrašnjost doživljava i dočarava na slikoviti način. Te se slike koje čine radnju ili ubrzavaju ili usporavaju namjernim retardiranjem radnje.

Pripovjedač-lutalac, odnosno junak-narator, negira tradicionalna uporišta i poglede (tradiciju, kršćansku dogmu, zavičajnost); on odustaje od Boga, gleda na Njega kao na Nekoga tko proklinje grešnike te ih baca u tamu proklinjući ih. To rezultira demonizmom, depresijom glavnoga junaka koji je u konfliktu sa vlastitom psihom, koji jest dehumaniziran i asocijalan (Detoni Dujmić 1988: 55).

Dok je pripovjedač u *Začaranom ogledalu* uz pomoć koda bajke i na tumačenju kronotopa ogledala dočarao mitski i fantastični svijet, pripovjedač u *Ispovijedi* trijumf fantastičnog predstavlja na temelju kazališnog dekora. Preko toposa kazališne scene Galović nam predstavlja dojmove stvarnosti koji su iskrivljeni i nemaju potrebu biti shvaćeni logički. Upravo je daskama pozornice označen početak i kraj pripovijesti *Ispovijed*. Kazališna scena jest prikazana kao poprište mjesta zločina (ubojstva), na njoj se odvija svirka mandoline, prikazano je cvjetno polje u predvečerje, dok se u gledalištu također odvija svojevrsna drama. Dekor dvorane jest barokni što je u opreci sa fantazijom izgubljene drage i njene majke *te nepoznatog „nekog“ koji ružom-bombom razara oba prizora* (Detoni Dujmić 1988: 64). Djelo dakle čini otvaranje i zatvaranje vrlo mističnih te nerazumljivih prizora na pozornici i gledalištu. Naposljetku pozornica predstavlja mjesto nastupa tjeskobnog subjekta koji izlaže svoju pjesmu bez riječi pred nerazumnom gomilom.

U *Začaranom ogledalu* glavni je lik određen destrukcijom svoje svijesti, a svijet glavnoga lika *Ispovijedi* dovedena je do ruba morbidnog te su fantastične asocijacije probuđene u liku u prvoj pripovijetci u drugoj dopunjene fantastičnim halucinacijama i vizijama. Također, u *Ispovijedi* nema uzročno-posljedičnog slijeda događaja, već se radi o nepovezanom nizanju događaja na temelju automatizma i asocijacija. Lik novele *Ispovijedi* Galović je oblikovao na temelju dvojstva ličnosti; prva je ličnost obilježena razotkrivanjem svoje intime i psihologije, a druga je ličnost dvojnima sadržana u pripovjedaču-komentatoru (Skok 1997: 27-28).

Kao glavne odrednice djela mogli bismo, zaključujemo, navesti rezignaciju i destrukciju ličnosti, tajanstvenost, strast, strah, ukletost sudbine, elemente fantastičnosti, ne raspoznavanje jave od sna te naposljetku ludilo koje se javlja u glavnome liku. Glavni lik nije samo promatrač

stvari i pojava kao što je to Marcel Petrović u *Začaranom ogledalu*. Ovdje on uz vizualiziran simbol ruže te posebne akustike doživljava svijet koji čine njegova senzibilna osjetila te asocijacije koje ga odводе u mistično i fantastično (Skok 1997: 28).

7. FANTASTIKA KROZ VRIJEME I PROSTOR U GALOVIĆEVOJ PROZI

Što se tiče Galovićeve proze iz kruga realističke naracije, ona poštuje slijed događanja koji je prirodan; iznošenje radnje teče logičkom vremenskom strategijom. To se mijenja kada Galović počinje pisati, odnosno naprednije dočaravati raslojavanje svijesti; tada je pouzdanost prostorno-vremenskog okvira dovedena u pitanje. U *Zaćaranom ogledalu* i *Ispovijedi* godišnja se doba ne redaju redom, već su doživljena neprirodnim slijedom, posebice u bajkovitim, fantastičnim dijelovima, odnosno situacijama u djelu. Vrijeme se tako u Galovića mjeri i doživljava ili na prirodan način (Sunce) ili na konstruiran način (satovi). Posebice je u *Zaćaranom ogledalu* lutanje pripovjedača uzrokovano ovisnosti junaka o Suncu, odnosno kretanju Sunca. (Detoni Dujmić 1988: 57). Ukoliko Sunce stoji, stoji i vrijeme, ono biva dokinuto, kaotično, vrijeme karakteristično za onoga tko o njemu govori. Stoga možemo reći da se radi o subjektivnom, psihološkom vremenu pojedinca koje nema dimenzije nego samo sadašnji trenutak u kojemu se govori. (Solar 1966: 279).

U *Ispovijedi* s druge strane, Galović vremenskim odnosima ne pristupa bajkovitom građom kako je to činio u *Zaćaranom ogledalu*, već odlučnije. Pripovijest započinje slikom nepomična Sunca koje je prikovano za nebo, a završava gasnućem Sunca radi gubitka zavičaja.

Kada zanemarimo bajkoviti, fantastični sloj *Zaćaranog ogledala*, u onom realnom Marcel Petrović sluša te sam želi zaustaviti bat sata, dokinuti granicu vremena i prostora, dok u *Ispovijedi* glavni junak to ne mora činiti zato što se satovi koje sluša zaustavljaju sami te dovode do umora svijesti i gubitka zavičaja (Detoni Dujmić 1988: 58).

7.1 MOTIV OGLEDALA

Bitno je za vremensko-prostornu problematiku Galovićeve proze spomenuti motiv ogledala koji upućuje na motiv dvojnika, odnosno podvostručenja lika, odstupanja od ranijeg jednostavnog koncepta. Unutarnji i vanjski prostori su uz pomoć ogledala iskrižani, ispresijecani i izlomljeni te nam tako omogućuju dublje viđenje stvari. Likovi (npr. Marcel

Petrović u *Začaranom ogledalu*) mogu prelaziti granicu između vanjskog i unutarnjeg prostora koje ogledalo omogućuje; ono je stoga prag između ta dva svijeta (Detoni Dujmić 1988: 60).

Fran Galović je motiv ogledala u pripovijetku *Začarano ogledalo uveo stereotipnim opisom interijera* (Detoni Dujmić 1988: 62), nakon toga prikazao je ogledalo kao scenografski rekvizit te naposljetku poprima obilježja metafizičkog- tajnovitog i bajkovitog objekta, koji je zapravo više od samog objekta:

Toga se ogledala Marcel Petrović uvijek bojao. Kanda je u njemu bila neka čarobna moć što ubija i otkriva putove kojima čovjek u životu nikada ne prolazi (...) I što je bliže prilazio njemu, sav je onaj kraj postajao ljepši i jasniji. Razabirao je drveće, putove i staze, vodu u ribnjacima i zvjezdano, mjesečno nebo (Detoni Dujmić 1988: 62).

Zagledanost u ogledalo označava egzistencijalnu odbačenost lika, tragiku njegove sudbine, zatočeništvo te naposljetku i smrt. Osim toga, funkcija ogledala i njegova moć dovodi do mistike, ganuća te prenatrpana maštanja; *pripovijest je prešla u bajku koja nalikuje narativnom perpetuumu mobile* (Detoni Dujmić 1988: 63). Djelo stoga čine nizovi bajkovitih epizoda, odnosno čudesnih događaja koji se ne priznaju kao čudesni, već se izjednačuju sa ovozemaljskom razinom. Tek prvu petinu ove pripovijesti čine realistički motivi, a ostatak teksta čine bajkoviti, fantastični elementi kojima se želi dočarati svijet bez ograničenja. Često je autor djela našao zamjenu za ogledalo, primjerice u površinama jezerskih, bunarskih, ribnjačkih te zaleđenih voda (Detoni Dujmić 1988: 63).

7.2 GALOVIĆEV KRAJOLIK

Najdjelatniji kronotop u Galovićevim je prozama ipak krajolik (Detoni Dujmić 1988: 64). Pejzaž kojega Galović dočarava jest korelativ emocionalnog ili misaonog stanja subjekta. To možemo oprimjeriti na psihi glavnog junaka *Začaranog ogledala*; što je ona složenija, to je i priroda doživljena i prikazana na kompleksniji način, kao da je izmišljeni prostor koji gubi dodir sa stvarnosti. Sa jedne strane pejzaž je idealan, arkadijski prikazan krajolik u kojem se vrijeme ne mjeri. Ali u takvom idealnom krajoliku, primjerice gaju, sjenici ili vrtu, generalno je i u drugim pripovijestima susret sa demonom ili smrću, dakle s druge strane on predstavlja prijeteći, mračni prostor. Putanja glavnog junaka u *Začaranom ogledalu* kreće se kružno; započinje i završava u vrtu-domu, a prilikom putovanja junak spoznaje kako ljubav nadilazi

smrt, što izlazi iz *cvijeta*, *predobro poznatog rekvizita secesijske biljne ornamentike* (Detoni Dujmić 1988: 68).

Što se pejzaža u *Ispovijedi* tiče, valja istaknuti već spomenuto sunce kao mjeritelja fizičkog vremena, kao demona koji dovodi do nemoći, mraka, ludila te smrti. Radi fragmentiranog načina ispovijedanja i pejzaž se u ovome djelu počeo automatizirati; naposljetku se pretvara u krajolik koji podsjeća na geometrizirano stubište koje vodi u ništavilo. Idilični povratak domu sada je kataklizmički pad (Detoni Dujmić 1988: 69).

8. ZAKLJUČAK

Kako život završava smrću u stvarnosti, tako je to i u Galovićevoj prozi; junak biva pobijeden i kazna ili izlaz mu je smrt. Ona nije izazvana ničim vanjskim već unutarnjim, onim čime se junak bori.

Prema Galoviću književno stvaranje nije određeno društvenom, političkom ili bilo kojom drugom funkcijom literature. Ipak, govorimo o razdoblju koje se često naziva „predvečerje Prvoga svjetskog rata“, pa bi stvaralaštvo prema ovome piscu trebalo biti odraz osobnog bića koje je uvjetovano povijesnim, psihološkim, sociološkim čimbenicima. Ono je svojevrsna ispovijed autora, romantični bijeg u prošlost i snove (što posebice iščitavamo u njegovoj lirici), ali isto tako bitno je osjećati realnost života i stvarnosti. Protuteža stvarnosti je sklonost bijegu Galovićevih junaka u ono metafizičko, irealno; snoviđenja, vizije, fantastiku, u sve ono što je sa druge strane zbiljskoga. Njegovo književno stvaranje prožeto je s jedne strane hedonističkim odnosom prema životu, a s druge strane fatalnom opsjednutošću misterioznom smrću koja je uvelike okarakterizirala njegova djela, ali i život. (Skok 1997: 11-12)

Mogli bismo Galovićev opus grubo okarakterizirati kao odlazak u nepoznate sfere i nemogućnost povratka unatoč velikoj želji za njim. Bitno je za ovoga pisca reći kako ne znači nužno da je stvorio nešto u potpunosti novo ili nešto što bismo danas mogli nazvati suvremenim, ali jest činjenica kako je Galović proširio i osvijetlio horizonte starog u primjetnoj mjeri što se tiče naše tadašnje književnosti.

Zaključujemo kako je ostavio utisak savjesnog, temeljitog, pedantnog pisca upravo radi detaljnog proučavanja studija i uređivanja građe prije dostavljanja finalnog umjetničkog djela. Lirika mu odiše smirenošću i odmjerenošću i unatoč tadašnjim krvavim i mučnim događanjima u njegovoj domovini Hrvatskoj, odbijao je da ona bude politički nastrojena, da se bavi primjedbama na kulturno, gospodarsko, društveno, političko stanje. No svejedno, s obzirom na vrijeme i uvjete u kojima je živio, njegovo tijelo i duh počinju odisati nemirom, čežnjom, tjeskobom, što jasno potvrđuju njegova prozna djela.

Svi se slažemo u jednom: da mu je dulji bio životni vijek, zacijelo bi i bogatija bila njegova pjesnička i prozna građa. Mnogi smatraju da je taman dosegnuo najplodnije razdoblje, ono u kojemu bi inspiracija mogla biti samo bogatija, ali u tom trenu mu je nažalost oduzet život, a nama su, vjerujemo, oduzeta potencijalna mnoga umjetnička djela Frana Galovića.

POPIS KORIŠTENE LITERATURE

GRADA:

Galović F., *Izabrana djela* (priredio Joža Skok); *Začarano ogledalo* (139-243), Matica hrvatska, Zagreb, 1997.

Galović F., *Izabrana djela* (priredio Joža Skok); *Ispovijed* (243-343), Matica hrvatska, Zagreb, 1997.

KNJIGE:

Detoni Dujmić D., *Fran Galović*, Enciklopedija hrvatske književnosti, Zagreb, 1988.

Galović F., *Izabrana djela* (priredio Joža Skok), Matica hrvatska, Zagreb, 1997.

Galović F., *Izbor iz djela* (priredio Mladen Kuzmanović), Riječ, Vinkovci, 1999.

Galović F., *Lirika; Pripovijetke; Drame; Kritike* (pogovor i komentar; Milivoj Solar), Znanje, Zagreb, 1966.

ČASOPISI:

Dolenec Dravski M., Poetica Galovichiana (11-24) // *Kaj*, časopis za književnost, umjetnost i kulturu, broj 6, Zagreb, 1994.

Šicel M., Fran Galović u kontekstu hrvatske moderne (4-9) / Senker B., Antologijski doprinos Frana Galovića dramskoj književnosti hrvatske moderne (10-18) / Peričić D., Galovićevo pjesničko nasljeđe (42-45) / Skok J., Krležina kritička interpretacija, afirmacija i negacija Frana Galovića (62) // *Kaj*, časopis za književnost, umjetnost i kulturu, broj 1-2, Zagreb, 2003.